

सैवेयं दीपकलिकेति प्रत्यभिज्ञानवद्भ्रान्तित्वात् । प्रदी-
पप्रत्यभिज्ञाऽपि प्रमेव, ह्रस्वत्वदीर्घत्वे परस्यत्वाद्दिनाश-
शालिनी इति चेन्न तद्विनाशस्याश्रयविनाशमन्तरेणातुप-
पत्तेरुक्तत्वात् । तत् किं पार्थिवपरमाणुरूपदिवत्
परमाणुगतमणुत्वं शब्दबुद्ध्यादिवदाकाशादिगतं महत्त्व-
मपि नशप्रतीत्यत आह उप० ह० । “नित्ये नित्यम्” सू०
“नित्येष्वाकाशादिषु परमाणुषु च यत् परिमाणं
तन्नित्यं विनाशकाभावात्” उप० ह० ।

सांख्यस्त्वभाषप्रयोस्तु परिमाणद्वैविध्यं व्यवस्थापितं यथा
“न परिमाणचातुर्विध्यं द्वाभ्यां तद्योगात्” सू० ।
“अणु महद्दीर्घं ह्रस्वमिति परिमाणचातुर्विध्यं नास्ति ।
द्वैविध्यं तु वर्त्तत एव द्वाभ्यां तद्योगात् द्वाभ्या-
मेवाणुमहत्परिमाणाभ्यां चातुर्विध्यसम्भवादित्यर्थः ।
महत्परिमाणस्यावान्तरभेदावेव हि ह्रस्वदीर्घौ । अन्यथा
क्रवादिह्रस्वैः परिमाणानन्यप्रसङ्गादिति । तत्रास्त्रज्ञेऽ-
णुपरिमाणमाकाशस्य कारणं गुणविशेषं वर्जयित्वा भूते-
न्द्रियाणां मूलकारणेषु सत्त्वादिगुणेषु मनव्यम् । अन्यत्र
यथायोग्यं मध्यमादिपरममहत्त्वान्परिमाणानि तानि
च महत्त्वसैवावान्तरभेदा इति” ।

दीर्घत्वे कारणञ्च पार्श्वतोयोजितायववाङ्मत्यादिकम् स्थूलत्वे
तु जङ्घीषःस्थितायववाङ्मत्यादिकमिति भेदः । कालस्य
दीर्घत्वप्रजोक्तं तदुपाधेर्वङ्ककालस्यायित्वं तदभिप्रेत्यैव
“दीर्घकालनैरन्त्यार्दरसेवितात्” योगशास्त्रे “दीर्घं यामा
त्रियामा” इति काव्ये च प्रयोगः । श्रव्यकरणपरिभाषिते
द्विमात्रकालेनोच्चार्ये (आ ई ऊ) प्रष्टतौ वर्णे च ।
“जकालोऽजह्रस्वदीर्घसुतः” पा० “एकमात्रो भवेद्
ह्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते । त्रिमात्रस्तु सुतो
ज्ञेयो व्यञ्जनं चाङ्मात्रकम्” शिखा । “गुहानिवङ्ग-
प्रतिशब्ददीर्घम्” रघौ शब्दस्य गुणत्वेऽपि दीर्घत्वं बङ्ग-
कालस्यायित्वेन भाक्तम् । एवं “हृदयकुसुमशोषी दा-
रुणोदीर्घशोकः” “सा दीर्घं रोदिति विन्निपत्यत इतः
क्षामा भुजावक्त्ररीम्” सा० द० शोकरोदनयोर्दीर्घत्वं बङ्ग-
कालस्यायित्वाद् भाक्तमेव । श्वताशालवृक्षे षड्त्कटे पु०
रत्नमाला । ५ रामशरे पु० ६७३ पुं स्त्री० राजनि० स्त्रियां
जातित्वात् ङीष् । “वृश्चिककन्यास्वगपतिवर्णजो दीर्घाः”
ज्यो० त० उक्तेषु ७ सिंहेकन्यातुलावृश्चिकराशिषु पु० ।

दीर्घकाणा स्त्री नित्यकर्म० । श्वेतजीरके राजनि० ।

दीर्घकण्टक पु० दीर्घः कण्टको यस्य । ववुरे (वावला) राजनि० ।

दीर्घकण्ठ पुं स्त्री० दीर्घः कण्ठो यस्य । श्वक्ते शब्दच०
स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । शदानवभेदे पु० श्रव्यातक-
ण्ठकमात्रे त्रि० “विजरोदीर्घकण्ठश्च मद्यपो मारुताशनः”
हरिवं० २४० अ० कर्म० । श्रव्यायते कण्ठे पु० व कप् ।
दीर्घकण्ठक । वकखगे शब्दच०

दीर्घकन्द न० दीर्घः कन्दोऽस्य । श्मूलके । दीर्घः कन्दो यस्याः
कप् अत इत्त्वम् । दीर्घकन्दिका श्मूलप्ल्याम् स्त्री
राजनि० ।

दीर्घकन्धर पुं स्त्री दीर्घः कन्धरोऽस्य । श्वकखगे राजनि० ।
स्त्रियां ङीष् । शदीर्घकन्धरयुक्ते त्रि० कर्म० । शदीर्घे
कन्धरे पु० ।

दीर्घकाण्ड पु० दीर्घः काण्डोऽस्य । श्गुण्डवृक्षे शपातालम-
रुडीलतायां श्रितक्ताङ्गायां स्त्री राजनि० ।

दीर्घकील पु० दीर्घः कीलो यस्य । श्चङ्कोटके वृक्षे वा कप् ।
दीर्घकीलक तत्रैवार्थे कर्म० । शदीर्घे कीले पु० न० ।

दीर्घकूर न० दीर्घः कूरम् । आम्भ्रदेशोद्भवे शालिभेदे राजान्ने
राजनि०

दीर्घकेश पुं स्त्री० दीर्घः केश इव लोमास्य । श्मङ्गूके राजनि०
स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । श्रव्यातकेशयुते त्रि० स्त्रियां
स्वाङ्गत्वात् वा ङीष् । “दीर्घकेशी सुमध्या” वृहन्नटकम्
ह० सं० १४ अ० कूर्म विभागे उक्ते पश्चिमोत्तरदिक्स्थे श्देशभेदे
च यथा “एकविंशोचनशूलिकदीर्घपीवास्तकेशाश्व” ।

दीर्घकोशि(षि)का स्त्री दीर्घः को(शो)षो यस्याः कप्
अत इत्त्वम् (शितुक) दुर्णामायाम् अमरः । तालव्यम-
ध्योऽपि भरतः ।

दीर्घगति पु० दीर्घा गतिरस्य । श्उष्ट्रे राजनि० तस्य पाद-
विज्ञेपस्य बङ्गदेशान्तरितत्वात्तथात्वम् । [राजनि० ।

दीर्घग्रन्थि पु० दीर्घे ग्रन्थिः पर्व यस्य । गजपिपस्थ्याम् ।

दीर्घग्रीव पुं स्त्री० दीर्घा ग्रीवा यस्य । श्उष्ट्रे राजनि० श्नील-
क्रौञ्चे हेमच० स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । श्पश्चिमो-
त्तरदिक्स्थे देशभेदे पु० दीर्घकेशशब्दे वृश्यम् । [माला ।

दीर्घघाटिक पुं स्त्री० दीर्घा घाटाऽस्यस्य ठन् । श्उष्ट्रे शब्द-

दीर्घचञ्चु पु० दीर्घा चञ्चुरस्य । खगभेदे पारस्करनि० ।

दीर्घच्छद पु० दीर्घाच्छदा यस्य । श्दजौ शब्दार्थचि० । शदीर्घ-
च्छदके त्रि० कर्म० । शदीर्घे छदे पु० ।

दीर्घजङ्गल पुं स्त्री० नित्यकर्म० । भङ्गानमत्स्थे (भाङ्गन)
शब्दमाला स्त्रियां ङीष् ।

दीर्घजङ्घ पुं स्त्री० दीर्घा जङ्घा यस्य । श्उष्ट्रे जटाध०